

Scenariusz 3
(szkoła podstawowa)

Temat: **Zakonnicy i rycerze**

Cele lekcji:

Uczeń:

- Zna pojęcia i opisuje ich funkcję, np. koncerz, hełm, kusza, armet
- Definiuje i rozumie terminy, np. wojsko zaciężne,
- Charakteryzuje krótko organizację wojsk krzyżackich
- Porównuje rycerzy zakonnych z ideałem rycerza średniowiecznego

„NaCoBeZu” (na co będę zwracać uwagę); oczekuję, że po zajęciach uczeń:

- Poda przykład min. jednego obiektu związanego z uzbrojeniem wojsk krzyżackich, znajdującego się w muzeach regionu; opíše jego przeznaczenie;
- Scharakteryzuje krótko obowiązki rycerza w państwie krzyżackim

Kluczowe pytanie: Czy życie rycerza zakonnego różniło się od życia innych średniowiecznych rycerzy?

Metody: praca z tekstem, praca z materiałem ikonograficznym, pogadanka, elementy wykładu i dyskusji, praca z mapą, zabawa edukacyjna;

Formy: indywidualna, praca w grupach, zbiorowa;

Środki dydaktyczne, m.in. fragment książki *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*, Olsztyn 2012; materiały ikonograficzne, mapa, krzyżówka;

Odniesienie do podstawy programowej: IV. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy;

Realizacja kompetencji kluczowych:

1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
5. Kompetencje osobiste, społeczne w zakresie umiejętności uczenia się;

Przebieg zajęć:

1. Część porządkowo-organizacyjna (2')

2. Rekapitulacja wtórna; nauczyciel zadaje pytania, uczniowie odpowiadają, np. kto i w jakim celu sprowadził Krzyżaków do Polski? Podaj przykłady miast, w których znajdują się zamki krzyżackie, jaki był ideał średniowiecznego rycerza w Europie? (3')

3. Część zasadnicza:

Nauczyciel opowiada, że na czele państwa krzyżackiego stał wielki mistrz. Pełnił on zarazem najwyższe godności świeckie i kościelne. Tłumaczy, że najważniejszymi urzędnikami byli: wielki szpitalnik, wielki marszałek, wielki komtur, wielki skarbnik i wielki szatny. Krótko charakteryzuje ich rolę. Rycerze byli zakonnikami i składali również śluby zakonne (wykorzystując zasoby Internetu pokazuje jak wyglądał rycerz krzyżacki). Opowiada, że rycerze wstawali rano, około 4 i zaczynali dzień od modlitwy. O 10 zaczynała się msza św., po niej następowała dłuższa msza i dopiero po niej jedli pierwszy posiłek. Na co dzień pracowali w kancelarii, browarze, magazynie, stajni itd. Ich dzień wypełniała praca i modlitwa. Nie mieli łóżek i spali na posadzce kładąc na nią np. futro. 120 dni w roku zajmowały posty, kiedy nie można było jeść mięsa. Z czasem jednak surowe reguły odchodziły w niepamięć i życie stawało się mniej rygorystyczne; inne życie prowadził wielki mistrz – to tu przybywali goście, to on reprezentował Zakon. W Malborku zatem można było skosztować 19 gatunków win i 12 rodzajów piwa, cukierki anyżkowe, a nawet cukierki powlekane złotem (dla gości). Na zamku wypiekano chleb, warzono piwo. Na stoły trafiały mięsa pieczone, duszone i gotowane; szynki i kielbasy; kaczkę, sandacze, łosoś i jesiotry. Podawano kaszę, groch, ryż

i marchew. Pieczono wymyślne ciasta. Sprowadzano przyprawy i korzenie: szafran, imbir, gorczycę, gałkę muszkatołową. Jedzono figi, rodzynki i daktyle.

Dla rozrywki Krzyżacy grali np. w szachy. (8')

Organizacja wojskowa i uzbrojenie:

Nauczyciel prosi o odczytanie tekstu dotyczącego organizacji wojskowej i udzielenie odpowiedzi na pytania.

Uczniowie pracują samodzielnie lub w parach; (5')

Materiał pomocniczy nr 1.

Dziedzictwo ziem pruskich..., s.95

Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania:

- Z jakich formacji składało się wojsko krzyżackie?
- Kto był dowódcą wojsk?

„Wojsko krzyżackie składało się z kilku podstawowych rodzajów: głównie jazdy ciężkiej rycerskiej, jazdy lekkobroejnej, piechoty i artylerii (...), a także wojsk zaciężnych i tzw. gości (...). Dowódcą całej armii zakonnej był wielki mistrz”.

(W razie potrzeby nauczyciel tłumaczy niezrozumiałe słownictwo)

W kolejnym etapie uczniowie mają za zadanie podzielić się na cztery grupy i wykonują pracę z materiałem pomocniczym nr 2, 3, 4 i 5. (20')

Materiał pomocniczy nr 2

Zapoznaj się z informacjami i odpowiedz na pytania:

- Do czego służyły przedstawione przedmioty?
- W jakim celu poddano cynowaniu strzemię?

<p>Muzeum Pogranicza w Działdowie</p>	<p>Strzemie</p> <p>http://www.cyfrowe.wm.pl/obiekt/637/strzemie</p> 	<p>Strzemie datowane jest na drugą połowę XIV w. Strzemie zostało znalezione przy ul. Mławskiej w 2013 r. Wysokość strzemienia wynosi 170 mm szerokość stopki 45 mm, a nad stopką 125mm.</p> <p>Znane było już w starożytności, w Indiach czy Chinach. Strzemie ułatwiało wsiadanie na konia, stanowiło również oparcie dla nóg, dzięki czemu uzyskiwano przewagę podczas walki (silniejsze uderzenie kopią, mieczem itd.). W kilku miejscach na powierzchni zabytku, zwłaszcza na spodzie stopki zachowała się jasnosrebrna warstwa cyny. Cynową powłokę w wytwórstwie strzemion stosowali Krzyżacy stąd wniosek, że może ono być pochodzenia krzyżackiego. Cynowaniu poddawano również stare strzemiona, by je odnowić. Zabezpieczało ono metal przed korozją i dodawało waloru estetycznego.</p>
<p>Muzeum Pogranicza w Działdowie</p>	<p>Żelazny grot oszczepu</p> <p>http://www.cyfrowe.wm.pl/obiekt/645/zelazny-grot-oszczepu</p> 	<p>Oszczep to broń drzewcowa, myśliwska i bojowa służąca głównie do miotania. Jest to jedna z najstarszych broni, pierwotnie mająca postać prostego, zaostrego pręta drewnianego, w późniejszych czasach wyposażona w grot z kości, kamienia lub metalu.</p> <p>Oszczep datowany jest na XV w.,, został znaleziony podczas badań wykopaliskowych, prowadzonych przez IMPK w Działdowie przy ulicy Mławskiej w 2015 r.</p> <p>Materiał: żelazo</p>

Materiał pomocniczy nr 3

Zapoznaj się z informacjami i odpowiedz na pytania:

- Do czego służyły przedstawione przedmioty?
- Jakie mocne i słabe strony miała przyłbica?

<p>Muzeum Warmii i Mazur/Muzeum Warmińskie w Lidzbarku Warmińskim</p>	<p>Hełm turniejowy – armet</p> <p>http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/652/armet</p> 	<p>Wymiary: 38 x 40 x 34 cm Miejsce powstania: nieznane Materiał: blacha żelazna Technika: kucie Czas powstania: XV/XVI w. Nr inwentarzowy: M – 482 OMO</p> <p>Przyłbica – hełm z opuszczaną zasłoną, wykształcony w ciągu XIV w. Niekiedy w literaturze pięknej spotyka się termin „przyłbica” na określenie samej zasłony, co oczywiście jest błędne. Pojedynkowanie się stanowiło istotną część treningu późnośredniowiecznego rycerza. Oddzieleni barierą rycerze jechali konno z naprzeciwka i atakowali się mając na celu skruszenie kopii przeciwnika. Wąskie szczeliny hełmu zmniejszały ryzyko obrażeń twarzy, a nie ograniczały widoczności w pojedynku, w którym wystarczyło patrzeć jedynie na wprost siebie.</p>
<p>Muzeum Warmii i Mazur/Muzeum Warmińskie w Lidzbarku Warmińskim</p>	<p>Koncerz</p> <p>http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/656/koncerz</p> 	<p>Wymiary: 119,9 x 12,8 cm Miejsce powstanie: nieznane Materiał: żelazo Technika: kucie Czas powstania: XIV/XV w. Nr inwentarzowy: M-851 OMO</p> <p>Miecz o prostej, obosiecznej, rozszerzającej się ku górze głowni. Wykonany w całości z jednego kawałka metalu. Koncerz, znany dziś głównie jako broń używana przez jazdę husarską, to tak naprawdę wykształcona w średniowieczu odmiana miecza przeznaczonego wyłącznie do kłucia. Używany był głównie przez konnych rycerzy po skruszeniu kopii. Koncerze posiadały zazwyczaj długą (120-150 cm), sztywną głownię i rękojeść mieczową, z dużą głowicą tworzącą przeciwwagę głowni.</p>

Materiał pomocniczy nr 4

Zapoznaj się z informacjami i odpowiedz na pytania:

- Do czego służyły przedstawione przedmioty?
- Scharakteryzuj kuszę, wskaż na jej zalety i wady. Kto jej początkowo używał i dlaczego?

<p>Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku</p>	<p>Orzechy kuszy</p> <p>http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/611/orzech-kuszy</p> 	<p>Orzech kuszy Datowanie: XIV-XV w. Miejsce: badania archeologiczne we Fromborku Materiał: poroże jelenia Element mechanizmu spustowego https://pl.wikipedia.org/wiki/Kusza kuszy, w kształcie walca z hakowatym wycięciem z jednej strony.</p> <p>Od XI w. obok łuku, coraz większą popularność w Europie zyskiwała kusza, znana w pewnej formie już w starożytności. Stanowiła broń szczególnie celną i o zdecydowanie większej sile przebicia niż łuk. Uznano ją za broń tak niebezpieczną, że drugi sobór laterański w 1139 roku zakazał jej używania przez chrześcijan. Jej skuteczność skłaniała jednak średniowiecznych władców do łamania papieskich zakazów na polach bitew całej Europy, bez względu na wyznanie swoich przeciwników. Początkowo kusza uznawana była za broń nierycerską, a kusznicy wywodzili się głównie z plebsu. W budowie kusz, rozwijane były również przyrządy spustowe. Najpopularniejszy z nich, z wykorzystaniem tzw. orzecha, w pewnym stopniu został później wykorzystany przy budowie broni palnej. Przy naciśnięciu spustu – dźwigni, orzech pod naciskiem ciężki obracał się i umożliwiał oddanie strzału z kuszy</p> <p>K. Kwiatkowski, „Wojska Zakonu Niemieckiego w Prusach 1230-1525. Korporacja, jej pruskie władztwo, zbrojni, kultura wojny i aktywność militarna”, Toruń 2016 J. Werner, „Polska broń. Łuk i kusza”, Wrocław 1974 Z. Żygulski, „Broń w dawnej Polsce: na tle uzbrojenia Europy i Bliskiego Wschodu”, Warszawa 1982</p> <p>Śred. 3,6 -3 Gr. 2,9-2 Śred. otworu 0,6 –0,3 MMK nr inw. AR 349</p>
<p>Muzeum Mikołaja Kopernika</p>	<p>Bełt kuszy</p>	<p>Grot bełtu kuszy Datowanie: XIV-XV w., Miejsce: badania archeologiczne we Fromborku</p>

<p>we Fromborku</p>	<p>http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/613/grot-beltu-kuszy</p> 	<p>Materiał: żelazo Metoda: kucie</p> <p>Masywne grot o ostrzu lancetowatym w przekroju podłużnym i romboidalnym przekroju poprzecznym, z tulejką (okrągłą, lekko stożkową, wykonaną ze zwiniętej blachy) do osadzenia na brzechwie bełtu.</p> <p>O popularności kuszy w średniowieczu, świadczą ogromne ilości zachowanych do naszych czasów grotów wystrzeliwanych z nich bełtów. Brzechwy z drewna dębowego lub bukowego, na które groty były nabijane lub od pocz. XII w. w całej Europie mocowane za pomocą specjalnych tulejek, nie zachowały się do naszych czasów.</p> <p>Od XI w. na polach bitew Europy alternatywę dla łuków stanowiły coraz powszechniej stosowane kusze. Mechanizm spustowy zwiększający siłę naciągu kuszy, czynił z niej broń skuteczniejszą wobec ciągle rozwijanych osłon ciała. Kusze były dodatkowo znacznie bardziej odporne na niskie temperatury. Sama technika strzału z kuszy była znacznie prostsza i w przeciwieństwie do łuku czas potrzebny do jej opanowania znacznie krótszy. Łuk przewyższał za to kusze znacznie, jeżeli chodzi o szybkostrzelność. Dobry łucznik był w stanie oddać nawet do 10-12 strzałów na minutę. W tym samym czasie z kuszy z naciągiem hakowym można było oddać do 6 strzałów.</p> <p>Dł. 6,8-9,3, Gr. max. ostrza 1,9-1,4 x 0.9-1,4, Śred.tulejki 1,8-1,2 Po konserwacji, wżery powierzchniowe i ubytki w partii tulejek. MMK nr inw. AR 350</p>
-------------------------	--	---

Materiał pomocniczy nr 5

Zapoznaj się z informacjami i odpowiedz na pytania:

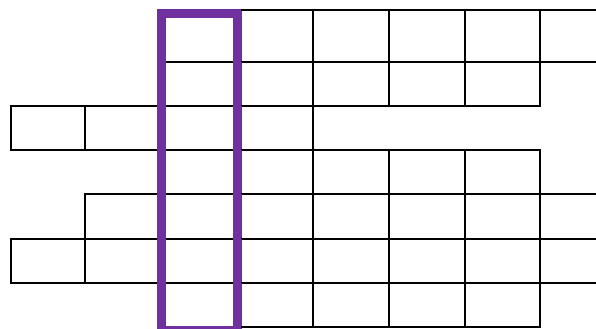
- Do czego służyły przedstawione przedmioty?
- Czy używanie kul armatnich było tanim sposobem prowadzenia walki?

<p>Muzeum w Ostródzie</p>	<p>Kamienna kula armatnia</p> <p>http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/628/kamienna-kula-armatnia</p>	<p>Kamienna kula armatnia, datowana na XIV–XV w., znalezisko luźne – okolice Ostródy Śr. 115 mm</p>
-------------------------------	--	---

		<p>Specjaliści zakładają, że po raz pierwszy proch strzelniczy został użyty do wystrzelenia pocisku, pod koniec XIII w. Początkowo były to metalowe strzały lub niewielkich rozmiarów pociski ołowiane. Z czasem wraz z szybkim postępem technicznym artylerii, możliwe było zastąpienie ich większymi kulami kamiennymi</p> <p>K. Kwiatkowski, „Wojska Zakonu Niemieckiego w Prusach 1230-1525. Korporacja, jej pruskie władztwo, zbrojni, kultura wojny i aktywność militarna”, Toruń 2016 Z. Żygulski, „Broń w dawnej Polsce: na tle uzbrojenia Europy i Bliskiego Wschodu”, Warszawa 1982</p>
<p>Muzeum w Ostródzie</p>	<p>Kamienna kula armatnia (z jednej strony spłaszczona)</p> <p>http://www.cyfrowewm.pl/obiekty/629/kamienna-kula-armatnia</p> 	<p>Kamienna kula armatnia, datowana na XIV–XV w., pochodząca z zamku w Ostródzie Śr. 92 mm</p> <p>Techniczny postęp artylerii przebiegał niesłychanie szybko. W ciągu wieków XIV i XV doszło do znacznego zróżnicowania dział. Wśród dużych urządzeń miotających kamienne kule, wykorzystywanych w czasie zdobywania fortec, szczególnie popularne były bombardy zwane również puszkami. Średnica otworu ich lufy, a więc i wystrzeliwanych z nich pocisków, wahała się od 12 do 80 cm. W początkach XV w. jeden taki pocisk wykonany techniką ciosania o średnicy 12-13 cm i wadze ok. 2,5-3,5 kg kosztował około 30 denarów, a proch niezbędny do jego wystrzelenia ok. 26 denarów. Dodając do tych kosztów również cenę drewnianego czopu zamykającego komorę prochową bombardy, jeden strzał stanowił równowartość 60 denarów, czyli ceny czterech wołów. Kosztowna produkcja kul kamiennych, ze względu na dostępność materiału, z którego były wykonywane, była jednak wciąż tańsza niż pociski odlewane z żelaza. Od 4 ćwierci XV w. zaczęły one jednak powoli zastępować kamienne kule ze względu na swoją większą skuteczność.</p> <p>K. Kwiatkowski, „Wojska Zakonu Niemieckiego w Prusach 1230-1525. Korporacja, jej pruskie władztwo, zbrojni, kultura wojny i aktywność militarna”, Toruń 2016 Z. Żygulski, „Broń w dawnej Polsce: na tle uzbrojenia Europy i Bliskiego Wschodu”, Warszawa 1982</p>

4. Rekapitulacja pierwotna: (8')

Uczniowie mają za zadanie rozwiązać krzyżówkę i wyjaśnić co oznacza hasło;

1. Wielki ..., stał na czele Zakonu
2. Hełm w kształcie przyłbicy
3. Wystrzelana z armaty
4. ... pod Grunwaldem
5. Długi miecz
6. Wspomaga wsiadanie na konia
7. Broń, do której pociskiem był belt

HASŁO: